

УДК 75.03 (477)

DOI 10.32461/2226-3209.3.2022.266090

Цитування:

Сиваш І. О. Етнодизайн – важливий чинник консолідації українського суспільства в умовах війни. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2022. № 3. С. 120–123.

Syvash I. (2022). Ethno-Design as an Important Factor of Consolidation of Ukrainian Society under Conditions of War. *National Academy Of Managerial Staff Of Culture And Arts Herald: Science journal*, 3, 120–123 [in Ukrainian].

Сиваш Ілона Олегівна,
кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри графічного дизайну
Національної академії керівних
кадрів культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0002-7060-5350>
i.syvash@dakkim.edu.ua

ЕТНОДИЗАЙН – ВАЖЛИВИЙ ЧИННИК КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ ВІЙНИ

Метою статті є визначення ролі етнодизайну як важливого елемента народної культури у винятково важливій справі самоідентифікації та консолідації нації в історично нових умовах – війни із сусідом-агресором. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні комплексного історико-культурного підходу, методів порівняльного аналізу, зіставлення та узагальнення. Це дало змогу виявити специфіку формування концепції українського національного стилю в європейському контексті в умовах російської агресії. **Наукова новизна** полягає у виявленні нових етнодизайнерських знахідок в ідеологічній, соціальній, політичній, рекламній продукції, яку створюють професійні дизайнери та самодіяльні митці в умовах війни для підняття бойового духу народу, нищівної критики жорстокого агресора. **Висновки.** Аналіз сучасних творів етнодизайну яскраво й переконливо засвідчив винятково велику роль цього виду народного мистецтва в справі консолідації української нації в умовах війни.

Ключові слова: етнодизайн, український народний стиль, народний дизайн.

Syvash Ilona, Candidate of Art Studies, Associate Professor, Department of Graphic Design, National Academy of Managerial Staff Culture and Arts

Ethno-Design as an Important Factor of Consolidation of Ukrainian Society under Conditions of War

The purpose of the article is to determine the role of ethnodesign as an important element of national culture in the extremely important matter of self-identification and consolidation of the nation under historically new conditions – a war with an aggressor neighbor. **The research methodology** consists in the application of a complex historical and cultural approach, methods of comparative analysis, comparison, and generalisation. The methodology used enabled revealing the distinguishing features of the formation of the Ukrainian national style concept in the European context in the conditions of Russian aggression. **Scientific novelty** consists in the discovery of new ethnodesign findings under ideological social, political, advertising products, which are created by professional designers and amateur artists under the conditions of war to raise the fighting spirit of the people, devastating criticism of the brutal aggressor. **Conclusions.** The analysis of modern works of ethnodesign vividly and convincingly testified to the exceptionally important role of this type of folk art in the matter of consolidating the Ukrainian nation during the war.

Key words: ethnic design, Ukrainian folk style, folk design.

Актуальність теми дослідження. Явище етнодизайну нині наявне в різних сферах життя людини, адже все більше дизайнерів переосмислюють народні мистецькі традиції та застосовують їх у своїх роботах. Пошук національної ідентичності, продовження формування національного стилю і рефлексія на суспільну потребу в самоідентифікації спонукає митців звертатись до народних ремесел як до витоків дизайну. Вироби з етнічними національними мотивами є

продуктом, що не лише відповідає потребі в національному на внутрішньому ринку, а й дає змогу гідно представити український дизайн, українську культуру за кордоном. Із зацікавленням етнопошуками в галузі сучасного дизайну за умов російсько-української війни зростає потреба й у науковому осмисленні цих тенденцій.

Аналіз досліджень і публікацій. Дизайн сьогодні навіть в складних умовах воєнного стану перебуває в полі зору дослідників, які

переосмислюють його роль як культурної, естетичної категорії, вивчають соціальне та філософське значення дизайну. Тим паче, що його значення постійно зростає, адже все предметно-просторове середовище, що оточує людину, візуально-інформаційний, віртуальний простір є продуктом дизайнерської діяльності. Естетичні вподобання, уявлення про комфорт, фінансові можливості та навіть релігійні вірування населення можуть відобразитись у дизайнерських творах, адже вони направлені на конкретну аудиторію споживачів, у конкретних історичних умовах.

Науковці досліджували творчість українських митців у контексті традиційного народного мистецтва (Т. Кара-Васильєва, О. Лагутенко, М. Селівачов, Л. Соколюк, В. Шейко, Р. Яців та ін.). У полі зору дослідників перебували національні мотиви, образи, прийоми народного мистецтва в архітектурі, декоративно-прикладному та образотворчому мистецтві ХХ – початку ХХІ століття. Етномистецькі традиції були предметом вивчення і дослідників українського дизайну. Однак на сьогодні існує потреба в ґрунтовному аналізі, усвідомленні та переосмисленні етнотдизайну як прояву духовної і матеріальної культури в структурі мистецьких практик довоєнної і сучасної доби.

Мета дослідження – визначити високу роль етнотдизайну як важливого елемента народної культури у винятково важливій справі самоідентифікації та консолідації нації в історично нових умовах – війни із сусідом-агресором.

Виклад основного матеріалу. За роки незалежності України стало аксіоматичним твердження про те, що етнотдизайн є чи не найперспективнішим з напрямів у дизайн-діяльності, оскільки має надзвичайно потужний потенціал для того, щоб стати основою національного стилю та представляти український дизайн для світової, особливо європейської, спільноти. В умовах сучасної війни з росією яскраво проявляється ще одна непересічна якість народного дизайнерського мистецтва: воно стало важливим чинником консолідації українського суспільства. Тисячі листівок на фронт волонтери оформили в стилі українського етнотдизайну. Поширено плакати, пости в соцмережах, мурали, прикраси, одяг з обов'язковою атрибутикою нашого етно: червона калина, рушники, півники, різьблені сопілки, глечики, ляльки-мотанки тощо. Усе це нині звичайне явище, неодмінний атрибут усього, що супроводжує символіку цього

важкого, але просякненого небаченим патріотизмом часу.

Усе це відбувається не випадково, а на рівні генетичного коду нації. У сучасних умовах найбільш затребуваними є декорувальні, конструктивні та формотворчі засоби народної художньої творчості, а також засоби стилізації народної орнаментики. Це важливо особливо сьогодні, коли спроби нівелювати традиції народного дизайну, тенденції щодо псевдонаціоналізації, проявів кїтчу й еkleктики можуть негативно позначитися на настроях народу, який вкотре виборює своє право на існування.

Нині саме етномистецькі традиції мають потужний потенціал, є чинником об'єднання нації, невичерпним джерелом натхнення, винятковою можливістю для популяризації українського мистецтва у світі, створення нових, сучасних творів, що увиразнюють культурний імідж і формують національний бренд Української держави, яка веде жорстоку війну з агресором. Сучасний етнотдизайн за допомогою українських народних мотивів, зокрема орнаментики, запропонував стильове вирішення ідеологічних настанов, зумовлених війною, у низці народних творів, зокрема про ганебну долю «російського корабля», про захисників Ірпеня, Бучі, Маріуполя, Бородянки тощо. Кожен з них в обрамленні традиційних, увічнених деталей українського етнотдизайну немов стверджує непереможність українського духу, красу нашого народу, його вміння боротися і перемагати.

Навіть в умовах російсько-української війни триває процес відродження і розбудови української культури. Інтерес до неї, до народного дизайну зокрема, сьогодні активно виявляють європейці, які в умовах стійкого супротиву українців агресорові інакше почали ставитись до нашої країни, українського мужнього народу. Потрібно відзначити, що інтерес до всього власного, зокрема й до етномистецтва, значно зріс і серед самих українців. Народна пісня про калину, дитячий малюнок з традиційними віночком, сонях-сонце – усе це стало справжнім об'єднувачим фактором для української спільноти. Осмислення сучасних етнотдизайнерських підходів дало змогу засвідчити велике прагнення українців зберегти свою національну ідентичність, репрезентувати власну культурно-мистецьку спадщину в сучасному світовому просторі.

Винятково гострого, актуального значення на сьогодні набуває етнотдизайн за рахунок синтезу не лише візуального, а й змістовного,

духовного з національним мистецтвом. У час, коли держава та суспільство потребують єдності, спільності інтересів і світогляду, етнотдизайн як елемент творчої діяльності, пов'язаної з народною культурою, може стати однією з важливих складових об'єднання нації. Створення громадського та житлового простору, предметного середовища, одягу, у якому буде вміло та продумано застосовано етномотиви, сприятиме формуванню національного стилю, що не лише об'єднає українців, а й допоможе створити імідж Української держави на світовому ринку.

Етнотдизайн має вирізнятись упізнаними та, водночас, стилізованими, переосмисленими образами й символами. Науковці, які досліджують проблематику етнотдизайну, у своїх працях наголошують на доцільності його вивчення та використання як у практичній діяльності, так і в навчальному процесі з підготовки майбутніх спеціалістів у сфері дизайну. На сьогодні існує низка визначень терміна «етнотдизайн». Незважаючи на відмінність у його трактуванні, дослідники як України, так й інших країн підкреслюють важливість упровадження традицій народного мистецтва в промисловому виробництві. Графічний дизайн, дизайн середовища, дизайн костюма та реклама прагнуть залучити до своєї структури впізнані національні символи. Широке зацікавлення дизайнерів, споживачів і дослідників етнотдизайном зумовило потребу сформувати чітку позицію фахівців попри політичні й економічні коливання, що заважають стрімкому розвитку українського виробництва, промисловості та дизайну: Україна на сьогодні має високий потенціал для розвитку етнотдизайну. Якісна мистецька освіта, що дає змогу підготувати освічених фахівців, а також багаторічні традиції, можливість набутти досвід за кордоном сприяють розвитку дизайну в Україні. Розуміння потреби навчати в закладах освіти мистецького спрямування основам етнотдизайну, специфіки народного мистецтва дає змогу на цій базі створити національну школу дизайну. У просторі дизайн-освіти обізнаність молодих фахівців з характеристиками етнокультури дасть змогу їм використовувати форми народного мистецтва як джерело натхнення, генерувати ідеї та креативний підхід до формування матеріального середовища. Винятково це важливо зараз, коли післявоєнна відбудова вимагатиме ще більш активного залучення професіоналів етнотдизайну до новітніх проектних розробок. «Саме риси національної культури роблять нас не схожими на інших і

дозволяють ідентифікувати матеріальні та духовні форми буття людини нашого інформаційного суспільства» [3].

У мультикультурному середовищі сучасного світу, в умовах космополітизму й уніфікованості матеріальних виявів суспільства митці прагнуть відтворити національний стиль у мистецтві. Його стилістичні, формотворчі, технологічні особливості допомагають сформувати впізнаний образ регіонального дизайну, виділивши його в такий спосіб серед інших. У формуванні етностилю в дизайні вагому роль відіграє народна художня традиція. Тому зацікавлення етностилістиккою наявне в багатьох дизайнерських школах Європи, Америки й Азії. У сучасній Україні, окрім прагнення завоювати стійкі позиції на світовому ринку дизайну, є і внутрішні мотиви для використання образів народного мистецтва в дизайн-діяльності. У нинішньому національному просторі гостро постала потреба в самоідентифікації, а відтак виникла необхідність звернутися до традиційного мистецтва як одного із чинників, що допомагає об'єднувати суспільство. Тому сьогодні мотиви народного мистецтва використовують у різних сферах. Ці тенденції яскраво проявляються і в дизайні та відіграють культуротворчу роль.

Етнотдизайн – складне та багатоаспектне явище в українській культурі. Його розвиток сьогодні є вкрай необхідним, оскільки національні мотиви в дизайні як упізнаний продукт допоможуть увійти Україні у світову спільноту як самобутнє культурно-мистецьке явище. Величезного значення набувають народні мотиви в мистецтві та дизайні України як чинник, що об'єднує суспільство, підкреслює національну ідентичність.

Наукова новизна статті полягає у виявленні нових етнотдизайнерських знахідок в ідеологічній соціальній, політичній, рекламній продукції, яку створюють професійні дизайнери та самодіяльні митці в умовах війни для підняття бойового духу народу, нищівної критики жорстокого агресора.

Висновки. Проаналізувавши передумови виникнення етнотдизайну, а саме історію та приклади звернення професійних художників й архітекторів до народних мистецьких традицій, опрацювавши сучасні публікації, де приділено увагу використанню етномотивів у дизайні, можемо констатувати, що етнотдизайн має велике значення для українського мистецтва та культури загалом. Етнотдизайн відіграє важливу роль у процесі художньо-проектної діяльності зі створенням сучасних мистецьких форм для матеріального середовища з використанням

традиційних елементів культури певних етносів, особливо зараз, коли вже почалась реалізація планів відбудови міст, вулиць, будівель зруйнованих війною. Сьогодні ми є свідками зростання значення етнодизайну як консолідуючої сили українського суспільства в умовах війни. З урахуванням масштабності й значення етнодизайну для художньо-проектної діяльності та культури України на теперішній час існує потреба в проведенні ґрунтовного дослідження всієї галузі дизайну України в умовах воєнного стану вченими різних напрямів – від філософів до мистецтвознавців. Етнодизайн, без сумніву, впише яскраву сторінку в історію всенародного супротиву агресії та зробить вагомий внесок у велику Відбудову нашої України.

Література

1. Етнодизайн у контексті українського національного відродження та європейської інтеграції. Кн. 2 : зб. наук. пр. / редкол.: гол. ред. М. І. Степаненко, упоряд. і відп. ред. Є. А. Антонович, В. П. Титаренко та ін. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. 447 с.
2. Кара-Васильєва Т. Історія мистецтва ХХ століття: концепція, нові підходи й оцінки. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії* : зб. наук. пр. Київ : ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2007. Вип. 7. С. 53–64.
3. Нариси з історії українського дизайну ХХ століття : зб. наук. ст. / Інст. проблем сучасного мистецтва НАМ України ; заг. ред. М. І. Яковлева. Київ : Фенікс, 2012. 256 с.
4. Сергеева Н. В. Народне мистецтво: культурний потенціал трансформації. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архітектура*. 2011. № 5. С. 143–145.
5. Сиваш І. Етнодизайн як національна форма мистецтва в сучасній світовій культурі: функції і місце. *Національні культури у глобалізованому*

світі : зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Київ : КНУКіМ, 2017. С. 286–288.

6. Сиваш І. Теоретико-методологічні підходи до розуміння етнодизайну на сучасному етапі культуротворчості. *Вісник НАКККіМ*. Київ : Міленіум, 2016. № 2 С. 105–109.

Reference

1. Ethnodesign in the context of Ukrainian national revival and European integration. Book 2: coll. of science pr. (2019) / editor.: chief. ed. M. I. Stepanenko, editor. and resp. ed. E. A. Antonovych, V. P. Tytarenko and others. Poltava: PNPNU named after V. G. Korolenko [in Ukrainian].
2. Kara-Vasilyeva, T. (2007). Art history of the 20th century: concept, new approaches and evaluations. Ukrainian art history: materials, research, reviews: coll. of science pr. Kyiv: IMFE named after M. T. Rylsky National Academy of Sciences of Ukraine, 7, 53–64 [in Ukrainian].
3. Essays on the history of Ukrainian design of the 20th century: coll. of science Art. (2012). Kyiv: Phoenix, 256 [in Ukrainian].
4. Sergeeva, N. V. (2011). Folk art: the cultural potential of transformation. Bulletin of the Kharkiv State Academy of Design and Arts. Art history. Architecture, 5, 143–145 [in Ukrainian].
5. Syvash, I. (2016). Theoretical and methodological approaches to the understanding of ethnodesign at the modern stage of cultural creation. Bulletin of NAKKKiM. Kyiv: Millennium, 2, 105–109 [in Ukrainian].
9. Syvash, I. (2016). Theoretical and methodological approaches to the understanding of ethnodesign at the modern stage of cultural creation. Bulletin of NAKKKiM. Kyiv: Millennium, 2, 105–109 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 17.06.2022
Отримано після доопрацювання 20.07.2022
Прийнято до друку 27.07.2022*